

מאה קולות השופר כנגד מאה יבבות של אם סיסרא על הוצאת נשמת התנא האלקי רבי עקיבא מתוך הקליפה

לקראת ראש השנה החדשה שנת ה' אלפים שבע מאות ושבעים ושבע לבריאת העולם הבאה עלינו לטובה, דבר בעתו מה טוב להתבונן במה שאנו נוהגים על פי רבינו האריז"ל (שער הכוונות ראש השנה דרוש ז) לתקוע מאה קולות בראש השנה, והפוסק הגדול ה"מגן אברהם" (או"ח סימן תקצו ס"ק א) הזכיר מנהג זה בשם השל"ה הקדוש.

מקור המנהג הוא ממה שהביאו התוספות (ר"ה לג: ד"ה שיעור) בשם ה"ערוך" (ערך ערב), והביאו ה"טור" (או"ח סימן תקצ"ב) בשמו, שהמנהג הוא לתקוע בשופר מאה קולות, ל' קולות בתקיעות דמיושב [ג'] פעמים תשר"ת, ג' פעמים תש"ת, ג' פעמים תר"ת, ל' קולות בתקיעות דמעומד בתפלת הלחש כשכל אחד מתפלל לעצמו, ל' קולות בחזרת השליח ציבור בקול רם, ועוד עשרה קולות [תשר"ת תש"ת תר"ת] בקדיש שתקבל אחרי חזרת הש"ץ, כנגד מאה פעיות שיבבה אמו של סיסרא כשראתה שלא חזר מן המלחמה.

אלא שיש חילוקי מנהגים איך לסדר את מאה הקולות, כי הנוהגים על פי מנהגי רבינו האריז"ל, וכן הנוהגים על פי מנהגי הבעש"ט הקדוש ותלמידיו ז"ע, נוהגים לסדר את מאה הקולות כמו שסידר ה"ערוך" הנ"ל, ל' קולות בתקיעות דמיושב, ל' קולות בתפלת הלחש, ל' קולות בחזרת הש"ץ, וי' קולות בקדיש שתקבל. אבל אפילו שלא נוהגים לתקוע בתפלת הלחש, הרי הם תוקעים בחזרת הש"ץ, ומשלימים את ארבעים הקולות אחרי התפלה.

והנה מה שלמדו לתקוע מאה קולות השופר ממאה יבבות שיבבה אם סיסרא על בנה, כבר ביאר ה"פרישה" (או"ח סימן תקצב) הטעם לכך, על פי המבואר בגמרא (ר"ה לג:): שאנו למדים איזה קולות לתקוע בשופר, ממה שכתוב (במדבר כט-א): "יום תרועה יהיה לכם". ומפרש התרגום: "יום יבבא יהא לכוון", הרי מבואר כי התרועה היא קול של "יבבא", ומהי "יבבא" למדנו ממה שכתוב אצל אמו של סיסרא (שופטים ה-ח): "בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא בעד האשנב, מדוע בושש רכבו לבוא, מדוע אחרו פעמי מרכבותיו". מבואר כי יבבה היא קולות של צער.

אלא שנחלקו התנאים מהי יבבה, התנא במשנה סובר שהיא "לולי יליל", כאדם הבוכה ומשמיע קולות קצרים מה שנקרא אצלנו "תרועה". אבל התנא מהברייתא סובר שהיא "גנוחי גנח", כאדם המשמיע אנחות צער מה שנקרא אצלנו "שברים", וכדי לצאת כל הדעות תוקעים שברים ותרועה. הנה כי כן מטעם זה נוהגים לתקוע מאה קולות כנגד מאה יבבות שיבבה אם סיסרא, שהרי משם אנו למדים הפירוש של: "יום תרועה יהיה לכם".

אולם ברור שעדיין צריך ליישב הפליאה העצומה שנתייגעו בה כל המפרשים וינועו אמות הסיפים, מה ראה הקב"ה נותן התורה ללמדנו לתקוע בשופר קולות של שברים ותרועה מאמו של סיסרא, ומטעם זה אנו נוהגים לתקוע מאה קולות, כנגד מאה יבבות שיבבה רשעה גדולה זו על סיסרא בנה הרשע שיצא למלחמה כנגד ישראל.

מאה קולות השופר כנגד מאה קולות של היולדת

פתח דברינו יאיר ללמוד הביאור על כך על פי מה שהביא אחד מן הראשונים רבי אברהם ברבי נתן הירחי ב"ספר המנהיג" (הלכות ראש השנה אות כא) את דברי ה"ערוך" הנ"ל שנוהגים לתקוע מאה קולות: "כנגד מאה פעיות דפעיא אימיה דסיסרא, כך קיבלתי".

והוסיף שמצא סימוכין למנהג זה לתקוע מאה קולות, ממה שמבואר במדרש תנחומא (פרשת תזריע סימן ד) וחוזר ונשנה ביתר ביאור (פרשת אמור אות יא), כי היולדת בשעה שהיא יושבת על המשבר ללדת, הרי היא פועה מאה פעיות עד שהיא שזוכה ללדת תינוק חי ובריא, והנה המאמר בפרשת אמור על הפסוק (ויקרא כב-ז):

"שור או כשב או עז כי יולד. זהו שאמר הכתוב (ישעיה מא-ד) הֲן אֲתֶם מְאִין וּפְעֵלְכֶם מְאִפְע... הֲן אֲתֶם מְאִין - מלא כלום, מן ליחה סרוחה. מְאִפְע - ממאה פעיות שהאשה פועה בשעת לידתה, בשעה שהיא יושבת על המשבר, תשעים ותשעה למיתה ואחת לחיים".

והנה בעל "ספר המנהיג" לא ביאר לנו, מהו הקשר בין מאה הקולות שאנו תוקעים בשופר, למאה הקולות שהאשה פועה בשעת לידתה, צ"ט למיתה ואחת לחיים. אולם מצינו ביאור נפלא על כך ב"משך חכמה" פרשת אמור (ויקרא כג-ד), שמבאר מעצמו הקשר בין מאה קולות השופר למאה קולות שצועקת היולדת:

"רמז למאה קולות שתוקעין בראש השנה, על פי מה דאיתא במדרש תנחומא, מאה פעיות האשה פועה כשהיא יושבת על המשבר, צ"ט למיתה ואחת לחיים, והיום הרת עולם, ותבל ומלואה כיושבת על המשבר, אם לחסד או לשבט, תוקעים מאה קולות".

ביאור דבריו הקדושים על פי מה שתיקנו לומר בתפלת מוסף לראש השנה: "היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים". ומבאר ה"משך חכמה" הטעם שהגדירו את ראש השנה ליום "הרת עולם", כי בראש השנה כל באי עולם הם בגדר עובר הנתון במעי אמו, העומדים לפני הקב"ה למשפט, האם ראויים הם להיולד מחדש בעולם. הנה כי כן מטעם זה אנו תוקעים בשופר מאה קולות כיוולדת, כדי שיוליד אותנו הקב"ה מחדש בראש השנה, ויעניק לנו ברוב רחמיו וחסדיו שנה טובה ומבורכת.

מאה קולות להתעורר בתשובה ולהיולד מחדש כקטן שנולד

ויש להוסיף תבלין לבאר ענין זה ביתר שאת, על פי הידוע כי תכלית מצות תקיעת שופר היא לעורר אותנו בתשובה, כמו שכתב רבינו סעדיה גאון בטעם השביעי למצות תקיעת שופר בראש השנה:

"הענין השביעי, כשנשמע תקיעת שופר, נירא ונחרד ונשבר עצמנו לפני הבורא, כי כך הוא טבע השופר מרעיד ומחריד, כמו שכתוב (עמוס ג-1) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו". וכן כתב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ד): "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורר ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם".

ערוך: נוהגים לתקוע מאה קולות כנגד מאה יבבות שיבבה אם סיסרא כשראתה שרכבו בושש לבוא

ספר המנהיג: תוקעים בשופר מאה קולות כנגד מאה קולות שפועה היולדת בשעה שיושבת על המשבר

משך חכמה: מאה קולות השופר כמאה קולות יולדת, כי ראש השנה הוא "יום הרת עולם" הולדת הבריות

רבי צדוק הכהן: אם סיסרא יבבה מאה יבבות על לידת נשמת רבי עקיבא שהוציאה יעל מסיסרא בנה

כי אז "ואמרת אין", שפירושו בתורה שבעל פה שורש נשמת רבי עקיבא "כן" שהוא נמצא כאן. ויש להוסיף כי "ש פה בגימטריא רבי" עקיבא, לרמז כי יש כאן "פה" שהיא תורה שבעל פה.

והנה ב"פרי צדיק" (שם) מתייגע רבי צדוק לבאר, למה יבבה אמו של סיסרא מאה יבבות לא פחות ולא יותר, על נשמת רבי עקיבא שורש התורה שבעל פה שהוציאה יעל מסיסרא בנה. אולם כדרכה של תורה שהיא עניה במקום אחד ועשירה במקום אחר, מכאן רבי צדוק ענין זה בספרו "רסיסי לילה" (סוף אות מו) בטוב טעם ודעת, על פי המבואר במדרש הנ"ל: "מאה פעיות שהאשה פועה בשעת לידתה, בשעה שהיא יושבת על המשבר".

הנה כי כן מטעם זה יבבה אמו של סיסרא מאה יבבות, כי באותה שעה שהוציאה יעל מבנה סיסרא את נשמת רבי עקיבא, היתה אמו של סיסרא ראש הקליפה בגדר יולדת הפועה מאה פעיות בעת לידתה, כי אף שהולדה היתה בעל כרחיה של הקליפה שלא ברצונה, עם כל זאת נפלטו ממנה מאה יבבות על לידת נשמת רבי עקיבא שלא בידיעתה, על דרך שמצינו בגמרא (מגילה ג): "אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי".

רבי עקיבא הכריע כרבי מאיר: "בין כך ובין כך קרויים בנים"

כדרכה של תורה הנדרשת בשבעים פנים, רחש לבי דבר טוב לבאר הענין שנוהגים בכל ראש השנה לתקוע מאה קולות, כנגד מאה יבבות שיבבה אם סיסרא, בשעה שהוציאה יעל מהקליפה את נשמת רבי עקיבא, ובהשקפה הראשונה אינו מובן כלל, איזה ענין יש לנו להזכיר כל ראש השנה את מאה היבבות של אם סיסרא בשעה שהוציאו מהקליפה את נשמת רבי עקיבא.

ונראה לבאר הענין בזה על פי מה שהביא ה"בני יששכר" (חודש סיון מאמר ב אות ה) בשם הגה"ק החיד"א זי"ע ב"ראש דוד" (פרשת אמור),

"מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, והוא רבי עקיבא". וכבר הביא הר"ן (ברכות כז): גירסא זו: "איתא בסנהדרין פרק חלק, מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, ומאן אינון, רבי עקיבא".

נפלאים הם דברי ה"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן פח), שמרמז ענין זה במה שכתוב (שופטים ד-טז): "ויפול כל מחנה סיסרא לפי חרב לא נשאר עד אחד". בדרך הפשט הכוונה עד ולא עד בכלל, שהרי נשאר בהם אחד שהוא סיסרא. אולם בדרך רמז הכוונה על נשמת רבי עקיבא שהיתה טמונה בסיסרא. וזהו "לא נשאר עד אחד", אבל "אחד" נשאר הוא רבי עקיבא שיצאה נשמתו בתיבת "אחד", כמבואר בגמרא (ברכות סא): "היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד, יצתה בת קול ואמרה, אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד".

"היש פה איש" - "יש פה" בגימטריא רבי עקיבא

בדרך זו מוסיף ה"מגלה עמוקות" רמז נפלא במה שאמר סיסרא ליעל (שם כ): "והיה אם איש יבוא ושאלך ואמרו היש פה איש ואמרת אין". בכך ניבא סיסרא עצמו שבתוכו טמונה נשמת רבי עקיבא בגימטריא "יש פה". והענין הוא כי רבי עקיבא זכה לסדר לישראל את כל התורה שבעל פה, כמבואר בגמרא (מגילה ב): "זו דברי רבי עקיבא סתימתאה". ופירש רש"י: "כל הסתומין תלמידיו היו, כדאמר בסנהדרין (דף פו): סתם משנה רבי מאיר, סתם תוספתא רבי נחמיה, סתם ספרא רבי יהודה, וכולהו סתימתאי אליבא דרבי עקיבא". הרי שרבי עקיבא סידר כל התורה שבעל פה ומסרה לתלמידיו.

הנה כי כן זהו שאמר סיסרא ליעל: "והיה אם איש יבוא ושאלך ואמרו היש פה איש ואמרת אין". מילת "אין" יש לה ב' פירושים, בלשון הקודש פירושה "לא" שאינו נמצא כאן, אבל בלשון ארמית "אין" פירושו "כן" שהוא כן נמצא. וזהו שרמזו כי אם יבוא איש ושאל אם "יש פה" איש, כלומר אם יש פה נשמת רבי עקיבא בגימטריא "יש פה",

והנה ידוע כי בעל תשובה הוא כקטן שנולד דמי, ובפרט למי שזוכה לעשות תשובה בימים הנוראים, כמבואר במדרש (ילקוט שמעוני) על הפסוק (תהלים קב-ט): "ועם נברא יהלל י"ה, אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם, ובאים ומתפללים לפניך בראש השנה וביום הכיפורים, ואתה בורא אותם בריה חדשה".

מעתה יאירו עינינו להבין מנהג ישראל תורה לתקוע בשופר מאה קולות, כנגד היולדת אשר כפי המבואר במדרש: "מאה פעיות שהאשה פועה בשעת לידתה". כי על ידי מאה הקולות שאנו משמיעים אנו זוכים להתעורר בתשובה ולהיולד מחדש, כעובר היוצא ממעי אמו שלם ובריא בלי פגע ממות לחיים.

ויש לומר כי זהו שאמר הנביא (ישעיה כו-ז): "בְּמֹו הָרָה תִּקְרֵיב לְלֶדֶת תַּחֲלִי [מלשון חלחלה] תִּזְעַק בְּחֶבְלֶיהָ כִּן הָיִינוּ מִפְּנֵיךָ ה'". ופירש ה"בני יששכר" (חודש תשרי מאמר ו) על התשובה שעושים ישראל בראש השנה ויום הכיפורים. ולפי דרכנו יש לומר הרמז בכך על מה שאנו תוקעים לפני הקב"ה מאה קולות כאשר הרה העומדת ללדת, הפועה מאה פעיות להוליד זרע של קיימא חי ובריא, כן אנו מתעוררים בתשובה שלימה כדי שיעניק לנו הקב"ה חיים ויוליד אותנו מחדש.

מאה יבבות על נשמת רבי עקיבא

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הקשר הנפלא, בין מאה קולות השופר למאה היבבות שיבבה אם סיסרא, כאשר ראתה שרכבו של בנה סיסרא בושש לבוא, על פי מה שמגלה לנו הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע ב"פרי צדיק" (ראש השנה אות יג) דבר פלא, כי אמו של סיסרא יבבה מאה קולות על הניצוץ הקדוש של נשמת רבי עקיבא שהוציאה יעל מסיסרא, ועל ידי זה איבדה הקליפה נשמה קדושה שהיתה טמונה ביניהם.

וציין המקור לכך ב"עשרה מאמרות" למקובל האלקי הרמ"ע מפאנו (מאמר חקור הדין סוף פרק יא), שנסמך על מה ששינינו בגמרא (הוריות י): "גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, שנאמר תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני, מאן נינהו נשים באהל, שרה רבקה רחל ולאה". הכוונה בזה כפי שמבואר בגמרא שם, כי יעל פיתתה את סיסרא לבוא אליה בבחינת עבירה לשמה, כדי שעל ידי זה תוכל להרגו והצילה בכך את ישראל.

מגלים לנו חכמינו ז"ל שמזיווג זה של סיסרא ויעל יצא רבי עקיבא, כמבואר בגמרא (סנהדרין יא:): "מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים". וב"דקדוקי סופרים" מביא הגירסא מכתב יד:

שתחננו להעניש אותנו בעונשים קלים עד מאד, כי עינינו לך תלויות ואנו מאמינים בני מאמינים שכל מה שקורה לנו הוא בהשגחה פרטית.

בשמים הלכה כרבי מאיר כי ירדו לסוף דעתו

עתה הבה נברר הלכה כמי כרבי יהודה או כרבי מאיר. הנה כלל גדול שנינו בגמרא (עירובין מו:): "רבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה", אולם מבואר בדברי הרשב"א (קידושין שם), כי אף על פי שבכל מקום הלכה כרבי יהודה לגבי רבי מאיר, אבל במחלוקת זו הלכה כרבי מאיר שבין כך ובין כך קרויים בנים, כי לשון הפסוקים שהביא מוכיחה כמותו.

ויש להוסיף עוד על פי מה שמחדש בספר "אמת ליעקב" למקובל האלקי רבי יעקב נניו זי"ע (מערכת ר"ש סימן עד) חידוש גדול [בנוגע לצדקה, שמותר לתת לעני בגלות רק אם יש לנו דין בנים למקום כמו שיתבאר לקמן], כי רק בבית דין של מטה אין הלכה כרבי מאיר, אבל אצל הקב"ה בבית דין של מעלה הלכה כרבי מאיר בכל מקום, וטעמו ונימוקו עמו על פי מה ששנינו בגמרא (עירובין יג:): "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו, שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו".

וביאור הענין הוא על פי מה שמצינו בגמרא (ב"מ טז:): כשיצאה בת קול שהלכה כרבי אליעזר בניגוד לדעת חכמים: "עמד רבי יהושע על רגליו ואמר (דברים ל"ב) לא בשמים היא... שכבר ניתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחים בבת קול", כי בשעת מתן תורה מסר הקב"ה את הכרעת ההלכה לחכמי התורה, ומאחר שלא ירדו לחכמים לסוף דעתו של רבי מאיר לא יכלו לפסוק הלכה כמותו, אבל לגבי הקב"ה בשיבה של מעלה שירד לסוף דעתו של רבי מאיר, הלכה כרבי מאיר שבין כך ובין כך קרויים בנים.

לפי זה יש לומר גם בנוגע למצות תשובה שהדבר נוגע להקב"ה שחטאנו כנגדו, הנה מאחר שירד הקב"ה לסוף דעתו של רבי מאיר, הרי הלכה כמותו שבין כך ובין קרויים בנים, ושפיר יכול הקב"ה למחול על כבודו כדין אב שמחל על כבודו. אולם דבר זה עדיין צריך ביאור, שהרי מאחר שלא ירדו חכמים לסוף דעתו של רבי מאיר, נמצא כי בעולם הזה הלכה כרבי יהודה שבשעה שחוטאים נקראים עבדים, וחזרה קושיא למקומה איך יכול הקב"ה למחול על כבודו.

רבי עקיבא הכריע להלכה כרבי מאיר גם בעולם הזה

ונראה ליישב ענין זה בטוב טעם ודעת, על פי מה שמצינו כי התנא הקדוש רבי עקיבא שהיה

**מגלה עמוקות: מה שכתוב על סיסרא: "לא נשאר עד אחד",
רמז על רבי עקיבא שיצאה נשמתו באחד**

**סיסרא שאמר: "וזהיה אם איש יבוא ושאלך
ואמר היש פה איש", רמז על רב"י עקיבא בגימטריא י"ש פ"ה**

**בראש השנה תוקעים מאה קולות כדי לעורר זכותו
של רבי עקיבא שפסק כרבי מאיר שיש לנו דין בנים**

**רבי עקיבא שאמר: "מי מטהר אתכם 'אביכם' שבשמים",
לשיטתו שאפילו בעת החטא קרויים בנים**

מעניש אותו הקב"ה בעונשים קשים ח"ו, אבל אם הוא שב בתשובה שלימה מעניש אותו הקב"ה בעונשים קלים, כמו ששנינו בגמרא (ערכין טז:):

"עד היכן תכלית יסורין, אמר רבי אלעזר כל שארגו לו בגד ללבוש ואין מתקבל עליו... גדולה מזו אמרו אפילו נתכוונו למזוג בחמין ומזגו לו בצונן, בצונן ומזגו לו בחמין... מר בריה דרבינא אמר אפילו נהפך לו חלוקו... במתניתא תנא אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש [פרוטות] ועלו בידו שתיים".

וכתב הרה"ק מהר"א מקמארנא זי"ע ב"נתיב מצותיך" (נתיב אמונה שביל א אות ג) הביאור על כך בשם הבעש"ט הקדוש זי"ע, כי אם אדם מאמין באמונה שלימה שאין דבר במקרה אלא הכל בהשגחה פרטית, הרי הוא זוכה להתעורר בתשובה ולהזדכך גם ביסורים קלים. וזהו שאנו מתפללים ביום הכיפורים בסיום תפלת הלחש: "ומה שחטאתי לפניך מחוק ברחמיך הרבים, אבל לא על ידי יסורים וחליים רעים".

יומתק לבאר בזה מה שתיקנו לומר בתפלת מוסף לראש השנה: "היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים אם כעבדים, אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו איום קדוש". וביאר ה"בני יששכר" (תשרי מאמר ב אות ט) הכוונה בזה:

"אם כבנים", אם הלכה כרבי מאיר שאפילו כשאין עושים רצונו של מקום קרויים בנים, "רחמנו כרחם אב על בנים", שיכול למחול על כבודו, "ואם כעבדים", אם הלכה כרבי יהודה שבזמן שאינם עושים רצונו של מקום נקראים עבדים, שאז אין הקב"ה יכול למחול על כבודו, "עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו".

לפי דברינו יש להוסיף, כי אנו מתפללים לפני הקב"ה: "ואם כעבדים", אם הלכה כרבי יהודה שבעת החטא אנו נקראים עבדים, "עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו",

לבאר הטעם שהקב"ה מקבל בתשובה רק את בני ישראל ולא אומות העולם, כי בני ישראל הם בנים למקום כמו שכתוב (דברים יד-א): "בנים אתם לה' אלקיכם", לכן יכול הקב"ה לקבל תשובתם ולמחול על כבודו, כמבואר בגמרא (קידושין לב:): "האב שמחל על כבודו - כבודו מחול", אבל על הגוים הקב"ה הוא בבחינת מלך, כמו שכתוב (תהלים מז-ט): "מלך אלקים על גוים", לכן מצד הדין אי אפשר לקבלם בתשובה, כמבואר בגמרא (שם): "מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול".

אמנם המפרשים תמיהו על כך ממה שמצינו בגמרא (קידושין לו) מחלוקת בין רבי יהודה לרבי מאיר בפירוש הכתוב (דברים יד-א):

"בנים אתם לה' אלקיכם. בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויים בנים, אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויים בנים, דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר, בין כך ובין כך אתם קרויים בנים, שנאמר (ירמיה ד-כב) בנים סכלים המה, ואומר (דברים לב-כ) בנים לא אמון בם, ואומר (ישעיה ב-א-ד) זרע מרעים בנים משחיתים, ואומר (הושע ב-א) והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי".

מעתה הן אמת כי לפי שיטת רבי מאיר יש תיקון לחוטא בתשובה, שהרי אפילו בשעה שאינם עושים רצונו של מקום נקראים בנים, ויכול הקב"ה למחול על כבודו כדין אב שמחל על כבודו, אבל לפי שיטת רבי יהודה כי בזמן שאין עושים רצונו של מקום אינם קרויים בנים, איך יש תיקון בתשובה הלא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והרי ברור שלא יעלה על הדעת כי לפי שיטתו אין הקב"ה מקבל את החוטא בתשובה.

המאמין בה' זוכה לכפרה אפילו על ידי יסורים קלים

ונראה לומר בזה ישוב חדש, כי לפי שיטת רבי יהודה צריך לומר, שהקב"ה המקיים את תורתו אמנם אינו מוחל לגמרי על כבוד מלכותו בלי להעניש את החוטא לגמרי, אלא שאם החוטא אינו שב בתשובה

התקיעה בשופר היא להתעורר בתשובה, בבחינת: "היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו". אולם הלא אין הקב"ה יכול למחול על כבודו, רק לפי שיטת רבי מאיר שיש לנו דין בנים אפילו בשעת החטא, לכן תוקעים בשופר מאה קולות כנגד מאה יבבות שהולידו את נשמת רבי עקיבא, שהכריע להלכה שאפילו בשעת החטא קרויים בנים, ובזכותו ימחל הקב"ה על כבודו בבחינת: "אם כננים רחמנו כרחם אב על בנים".

מי מלל

מאה קולות כמספר מל"ל

נסיים עם פרפרת נאה על הפסוקים בפרשת וירא שאנו קוראים ביום א' של ראש השנה (בראשית כא-1): "ותאמר שרה צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי, ותאמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה כי ילדתי בן לזקוני".

נקדים מה שהביא ב"מאור ושמש" (פרשת נצבים) בשם כתבי האריז"ל (מחברת הקודש שער השופר בדיבור הא') כי המנהג לתקוע מאה קולות רמוז בפסוק זה: "ותאמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה". פירושו: "ותאמר", התורה הקדושה אומרת, "מי מלל לאברהם", מי שתוקע בראש השנה מאה קולות כמספר מל"ל, הרי הוא זוכה לעורר מדת החסד של אברהם כדי להמתיק הגבורות של יצחק, ובזכות זה, "היניקה בנים שרה", מניקה השכינה שפע רב טוב לבנים שהם ישראל.

והוסיף ה"מאור ושמש" לפרש בזה הכתוב המוקדם לו: "ותאמר שרה" - שר"ה נוטריקון ש'ופר ר'אש ה'שנה, כאשר תוקעים בשופר ראש השנה, "צחוק עשה לי אלקים", נהפך הדין של שם אלקים לצחוק ולשמחה על ידי מיתוק הדינין, "כל השומע" את קולות השופר, "יצחק לי", ישמח על המתקת הדינין עכדה"ק.

לפי דברינו שתכלית תקיעת מאה קולות כנגד מאה יבבות שיבבה אם סיסרא, היא כדי לעורר קדושת רבי עקיבא שהכריע להלכה כרבי מאיר: "בין כך ובין כך קרויים בנים", יש לומר כי זהו רמז הכתוב: "ותאמר מי מלל לאברהם", מי שתוקע בראש השנה מאה קולות כמספר מל"ל, הרי הוא זוכה לעורר מדת החסד של אברהם להמתיק הגבורות של יצחק, ובזכות זה, "היניקה בנים שרה", כלומר שר"ה נוטריקון ש'ופר ר'אש ה'שנה, היניקה בעולם את ההתגלות שבכל אופן אנו נקראים "בנים".

"אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה".

לפי זה יש לומר כי מה שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בענין בנים למקום, היה לפני שנעשו תלמידיו של רבי עקיבא, אולם אחרי שנעשו תלמידיו ושמע רבי עקיבא על מה שנחלקו בכך, הנה בהיותו רבו של רבי מאיר ירד לסוף דעתו, לכן הכריע להלכה כרבי מאיר שאפילו כשאין עושים רצונו של מקום קרויים בנים, והביא ראיה לכך ממה שצוה הקב"ה לתת צדקה לעניים אפילו בזמן הגלות, ואחרי שפסק רבי עקיבא למטה בארץ הלכה כרבי מאיר, קבעו גם בשמים הלכה כרבי מאיר שבין כך ובין כך קרויים בנים, וכאשר שבים ישראל בתשובה על עוונותיהם מוחל להם הקב"ה, כדין אב שמחל על כבודו שכבודו מחול.

ועתה בא וראה כי ענין זה מתאים להפליא עם מאמרו של רבי עקיבא במשנה על כפרת העוונות ביום הכיפורים (יומא פה:): "אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם אביכם שבשמים". הדגיש לומר בכך שהקב"ה מטהר את ישראל מכל העוונות מצד היותו "אביכם שבשמים", שירד לסוף דעתו של רבי מאיר, שאפילו כשחטאו ישראל יש לו דין אב שיכול למחול על כבודו.

יומתק ליישב בזה מאמרו של רבי עקיבא במשנה (אבות פ"ג מ"ב): "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר (דברים יד-א) בנים אתם לה' אלקיכם". ודקדקו המפרשים על מה שכפל את הדברים: "חביבין ישראל", "חיבה יתרה נודעת להם". לפי האמור יש לומר רבי עקיבא לשיטתו שאפילו בגלות נקראים בנים, לכן כפל את הדברים: "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום", כשעושים רצונו של מקום, "חיבה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום", אפילו כשאין עושים רצונו של מקום.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין מנהג ישראל תורה, שתוקעים בשופר מאה קולות כנגד מאה יבבות שיבבה אם סיסרא, כשהוציאה יעל מהקליפה את נשמת רבי עקיבא, שהרי תכלית

רבים של רבי מאיר ורבי יהודה, הכריע להלכה כרבי מאיר שבין כך ובין כך קרויים בנים, כמו ששינו בגמרא (ב"ב י:):

"שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא, אם אלקיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם. אמר לו כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם. אמר לו [טורנוסרופוס], אדרבה זו שמחייבתן לגיהנם. אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא כועס עליו. ואתם קרוין עבדים שנאמר לי בני ישראל עבדים.

אמר לו רבי עקיבא, אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דורון משגר לו. ואנן קרויין בנים דכתיב בנים אתם לה' אלקיכם.

אמר לו [טורנוסרופוס], אתם קרויים בנים וקרויין עבדים, בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרויין בנים, ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום קרויין עבדים, ועכשיו [בגלות] אין אתם עושין רצונו של מקום [ואיך מותר לכם לתת צדקה]. אמר לו [רבי עקיבא], הרי הוא אומר (ישעיה נח-1) הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית, אימתי עניים מרודים תביא בית. האידינא [בגלות] כשאין עושין רצונו של מקום, וקאמר הלא פרוס לרעב לחמך". ומוכח מזה שגם בגלות אנו נקראים בנים למקום.

הרי לנו הכרעה ברורה של רבי עקיבא כרבי מאיר שבין כך ובין כך קרויים בנים, ולפי זה יש לתמוה על רבי יהודה מה ראה לחלוק על דברי רבי עקיבא רבו. הן אמת שמבואר ברמ"א (יו"ד סימן רמב ס"ג) מותר לתלמיד לחלוק על רבו באיזה פסק והוראה, אם יש לו ראיות והוכחות שהדין כמותו, אולם למה לא הביאו בגמרא במחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה את דעתו של רבי עקיבא שסובר כרבי מאיר.

הכרעת רבי עקיבא אחרי שנעשו רבי מאיר ורבי יהודה תלמידיו

ונראה ליישב ענין זה על פי מה שמצינו, כי רבי מאיר ורבי יהודה נעשו תלמידיו של רבי עקיבא, רק אחרי שמתו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, כמו ששינו בגמרא (יבמות סב:):

לרפואה השלימה של האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני שתחי' - נדבת משפחת מהדב הי"ו -

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com